

TERMÉSZETJOGI GONDOLATOK A RENDEZETTSÉGRE TÖREKVÉS TENDENCIÁJÁNAK TÜKRÉBEN

Készítette:
Sommer János

© Copyright 1994
dr. Sommer János
Minden jog fenntartva
All rights reserved

II. rész

9. 3. Jog és információ

3. 3. 1. A jog, mint informatikai jelenség

A jogot Kelsen szellemi és nem természeti valóságnak nevezte. 53 A normát nem természeti valóságnak tekintette, nem térben és időben megadottnak fogta fel. 54

Teljes joggal tehetett mindezt, mivel műve megírásának időpontjában (1934) információ-feldolgozás csak az emberi agyban mehetett végbe. Azóta világossá vált, hogy gondolataink, világról alkotott modellünk, intelligenciánk nem más, mint információ, rendkívül bonyolult rendezettség (feltéve a korábbiakban megállapított nézetet, mely szerint minden rendezettség információt tartalmaz és minden információ rendezett).

Napjainkban az emberi agy mellett a számítógépekben is folyik információ-feldolgozás, aktív adatrendezés. 55 Peschka Vilmos írja 56: a jogi objektiváció, így a jogi norma, a bírói ítélet vagy szerződés a maga konkrét anyagában közegébe, például írásban, szóban pusztán csak egy darab papír, kötömb, hang által okozott levegőrezgés, s a legkevésbé sem rendelkezik normatív jogi érvényességgel, ha az e közegekben és anyagokban megfogalmazott jogi tartalmat valamilyen módon nem

ismerik fel és el."

Úgy tűnhet tehát, hogy a jog egyfajta információ arról, hogy a jogalanyt milyen jogok és kötelezettségek terhelik. A jogalany felveszi ezt az információt, világról alkotott modelljébe beleilleszti és bioszoftvere ezek után e feltételeknek megfelelően fog viselkedni.

Véleményem szerint a jog valóságos jelensége igen távol áll ettől a leírástól. Ám akkor mi is zajlik valójában?

3. 3. 2. A jogkövetés informatikai hipotézise

Egy informatikai megközelítés esetében elsősorban arra kíváncsi az ember, hogy milyen kapcsolat áll fenn a jog, mint társadalmi szabályozórendszer és a bioszoftver, mint emberi magatartásszabályozó rendszer között.

Nagy Boldizsár Elméletek és tények (Gondolatok a szubjektív magatartásirányítási rendszer szociológiájáról) című dolgozatában empirikus tények segítségével arra a következtetésre jut, hogy az egyénben nincsen cellaszerű jogtudat és erkölcsi tudat, hanem egy komplex szubjektív magatartásirányítási rendszer van, amely a szituációktól és az egyén abban elfoglalt helyzetétől függően "mozgó súlyokkal dolgozik". 57

Ez a következtetés egybevág az evolúciós értékrendnek való szubjektív megfelelésre törekvő bioszoftver elképzelésével. Ez azt jelenti, hogy a bioszoftver nem magát a jogi normát ismeri, hanem azt a potenciált, amelyet az állami kényszerrel érvényre juttatható norma képvisel. Azaz a bioszoftver számára egy másik ember megölése nem azért rossz, mert a norma tiltja, hanem azért, mert fél a büntetéstől vagy fél a megszégyenüléstől, a közösség reakciójától. Az első esetben a büntetés megnehezíti az Abszolút Feltételek érvényre juttatását, így rossz, míg a második esetben az együttműködés, mint jó kerül veszélybe. Természetesen a bioszoftver más döntést is hozhat: amennyiben az ember meg van győződve a büntető igazságszolgáltatás eredménytelenségéről, a büntetés valószínűsége csökken, amely potenciálisan elérhet egy olyan szintet, hogy a normaellenes cselekmény az Abszolút Feltételek értékelése tükrében kívánatos cselekedetté válik.

Ha feltételezünk egyfajta ideáltipikus bioszoftvert, ebben az esetben az erkölcs nem jelent mást, mint a közösségi lét szabályainak elfogadását a túlélés érdekében. Az erkölcs relatív stabilitását pontosan az adja, hogy a közösség szokásai a hely és idő függvényében változhatnak, de az ember azon vágya, hogy része maradjon a közösségnek, nem. Az ideáltipikus eset természetesen ideáltipikus közösséget feltételez, azaz olyat, amely az együttműködés útján elősegíti a túlélést. Az emberi bioszoftver tehát az Abszolút Feltételek érvényre juttatásának az adott helyen és

időben leghatékonyabb módját keresi és ez a legtöbb esetben nem más, mint a normák betartása.

A jog szerepe tehát voltaképpen nem az, hogy megelőzze a normaellenes magatartásokat.

Az emberek nem úgy követik a jogot, mint egyfajta mozgásteret: a jog tükrözi vissza az adott társadalom tudattalanul kialakított viszonyait, azaz mint ahogy Peschka Vilmos írja, a jog a társadalmi létet és viszonyokat tükrözi vissza. 58

A jogalkotó számára persze sokszor felmerül az az illúzió, hogy képes a társadalmi viszonyokat befolyásolni, ami minél jelentéktelenebb kérdéstről van szó, annál igazabbnak tűnik, ám végső soron nem jelent mást, mint korlátozott adaptációs képességet a jogalanyok részéről.

A jogsértések fő okai ebből a logikából levezetve a következők lehetnek:

- Egyrészt a jog minél kevésbé tükrözi vissza a társadalmi viszonyokat, annál kevésbé valósul meg a jogkövetés.

Az emberek többsége, ha választani kell az Abszolút Feltételek és a jogkövetés között, egy bizonyos határon túl, ha a jogkövetés mindenképpen hátrányt jelent, nem fogja a normákat betartani.

- A jogsértések másik csoportját az ideáltipikustól eltérő bioszoftverű emberek valósítják meg. Az eltérést okozhatja a személy saját cselekedete (például az alkohol esetében) vagy genetikai károsodás (elmebetegség). A problémát azok az emberek okozzák, akiknek bioszoftvere csak kissé értékeli a körülményeket másképpen, de az eltérés nem nevezhető elmebajnak. Az ilyen emberek számára a bűnöző életmód érzelmi alapon tűnik helyesebbnek, mint az ideáltipikus ember számára. A nők alacsonyabb normaszegési hajlandósága vagy a fiatal férfiak normaszegési hajlandósága egyszerű példák arra, hogy az életkor, a nem stb. mennyire befolyásolhatja az egyes emberek magatartását.

Összegezve tehát, a jog semmiképpen sem úgy fejt ki a hatását, hogy közvetlenül logikai feltételeket épít be az emberek bioszoftverébe, azaz közvetlenül nagyon kevés emberre hat a norma.

A jog, mint magatartásirányítás voltaképpen úgy fejt ki hatását, hogy az igazságszolgáltatás, mint potenciális veszélyforrás, negatívum létezik azok számára, akik a társadalmi együttműködést nem óhajtják elfogadni érzelmi alapon. A jog egyfajta biztosíték, ám lényegileg nem képes megakadályozni a bűnözést pusztán létevel. Abban az esetben, amikor nem magányos elkövető áll szemben a társadalommal, hanem egy szubkultúra, a szubkultúra, mint túlélési közösség kerül

ellentétbe egy másik közösséggel, és ebben a pillanatban már háborúról van szó, nem bűnözésről (legalábbis a szubkultúra részéről).

A jog másrésztől társadalmi, anyagi viszonyok irányítását, a társadalmi újraelosztást szabályozza, és így ezek közvetítésével válik tényezővé az emberek számára.

A norma tehát sokkal inkább a társadalmi együttműködést zavaró jogalanyokkal való foglalkozás céltudatos terve, mint a többség számára szóló viselkedési program. A jog eszköz arra, hogy a társadalom működését akadályozó emberek ellen a társadalom megfelelően védekezni tudjon, mert a nagy többség a normák ismerete nélkül is elősegíti a társadalom helyes működését.

3. 3. 3. Jog és rendezettségre törekvés

A dinamikusan rendezett anyag legfontosabb jellegzetessége az, hogy rendezettségét mind egyedileg, mind fajilag fenn kívánja tartani. Ennek szükségessége egyszerű, ugyanis ha erre nem lenne képes, akkor nem különbözne a szervetlen létszférától.

Az élet bármilyen formájának ez, az általam Abszolút Feltételeknek elnevezett törekvés kitörölhetetlen részét alkotja. Ha egy élőlény nem törekszik az Abszolút Feltételek érvényesítésére, kiszelektálódik, mint egyén és mint faj.

A tendencia az anyag vak rendezettségre törekvését jelenti véleményem szerint. A tendencia indeterminált szükségszerűség, abban az értelemben, hogy determinált stratégiaileg, de indeterminált megvalósításában, taktikailag.

A stratégiai és taktikai oldala a tendenciának megfogalmazható a rendezett mozgás és a káosz összehasonlításával. Egyes determinisztikus egyenletekből szabálytalan mozgások keletkeznek, ilyen például a nyugodt levegőjű szobában felszálló füst mozgása. ⁵⁹ A káosz olyan determinált mozgás⁶⁰, amely során az alkotórészek közötti oksági kapcsolatok hálózata olyan bonyolulttá válik, hogy bármennyi új információ gyűjtésével sem lehet megszüntetni az átláthatatlanságot. A tendencia maga ezek szerint kiszámítható, ám az egyediesítés síkján elméletileg sem lehet kiszámítani ennek következményeit.

Hipotézisem szerint a Mindenségben az élet a rendezettségre irányuló, értelem nélküli tendencia része. Bár nincsen célja, az ember analogizáló képessége, értelme segítségével beláthatja, hogy stratégiaileg és semmiképpen sem taktikailag a jövőbe milyen irányba fog a Mindenség, az élet haladni.

Mint a dolgozatomban elején említettem, végcél a téridő végtelensége miatt nem létezik.

A tendenciák nem érnek véget, tehát minden bizonnyal átfordulnak más

tendenciákká. A tendencia az ember számára célszerűségnek tűnik, mivel saját akarata is a tendencia részét képezi, ám voltaképpen véleményem szerint mind a kettő vak törekvés. Az akaratot az ember, mivel öntudata saját Valóság-részét modellezi, kitünteti és felruházza a szabad akarat, azaz a tendenciával való utólagos azonosulás illúziójával. A céltételező képesség ezen önazonosulás eredménye, és ezért kutat az ember valamiféle Világész után, azt várva, hogy így a természet törekvése is értelmet nyer. Véleményem szerint az emberi akarat és a Mindenség célszerűsége vagy nem célszerűsége egy és ugyanaz a jelenség, tehát egymásból a célszerűség kérdésére vonatkozóan nem lehet következtetéseket levonni.

Márpedig a természetjog tételeinek bebizonyításához ez nélkülözhetetlen lépés. Abban a pillanatban, hogy nem sikerül bizonyítani az emberi társadalom, a jog szoros és eltéphetetlen összefüggéseit az élő és élettelen létszférákkal, a jogpozitivizmus látszólag világosabb, ám véleményem szerint önbecsapást követelő tételei kerekednek felül.

A tendencia lényege a szükségszerűség. Szükségszerű, hogy az ember éljen, szaporodjon, törekedjen és tévedjen. Az a jog, amely ezeket a szükségszerűségeket nem veszi figyelembe, ideig-óráig normatív értelemben jog maradhat, ám végső soron tarthatatlanná válik, ez józan ésszel belátható (egy olyan norma, amely megtiltaná a gyermekszülést, még betartatása esetén is megsemmisülésre ítéltetne, ugyanis eltűnne a normát betartó, kikényszerítő elem, az ember).

A jog és az Univerzum szükségszerűségének kapcsolatát már évezredek óta észlelték a gondolkodók.

Lao Ce írta, hogy amikor sok a parancs, a törvény, sűrűsödnek a tolvajok, betyárok. 61 Azaz a normák szigorítása önmagában csak azt eredményezi, hogy szűkül az a réteg, amely képes betartani azokat. Az ember nem a törvényeknek engedelmeskedik, hanem az Abszolút Feltételeket törekszik minden áron érvényre juttatni. A norma a szankció miatt válik túlélési tényezővé és így az Abszolút Feltételek adott hely és idő szerinti optimális, szubjektív érvényesítését befolyásolja.

A jog megszegésére akkor kerül sor, ha a jogot a bioszoftver valamilyen okból az Abszolút Feltételek érvényesítése szempontjából kisebb veszélynek számítja, mint a jogellenes cselekmény vagy mulasztás elmaradását.

Roscoe Pound 62 írja, hogy a jogrendszer abban az esetben valósítja meg a jogrend célját, vagy legalábbis abban az esetben törekszik erre, ha elismer bizonyos emberi igényeket, érdekeket: ha meghatározza a határt, amelyen belül az ilyen érdekeket a bírósági eljárás során egy autoritatív technika szerint kialakított és alkalmazott jogtételekben elismerik és érvényesítik: továbbá, ha a jogrendszer arra törekszik, hogy biztosítsa a meghatározott keretek közt így elismert érdekeket.

A jogrend célja ezek szerint megegyezik azon emberek céljával, akik nem követnek el jogsértést, azaz egyfajta általánosított, társadalmiasult megfelelés jön létre az Abszolút Feltételeknek. A jogrend tehát szolgálja a dinamikus rendezettség fenntartását, és így része a tendencia rendezettségre törekvésének.

Roscoe Pound máshol ezt írja: az igazságosság = rend. 63 Az én számomra az igazságosság a rendezettségre való törekvés, megfelelés a tendenciának.

Pound azon példája⁶⁴, amikor a jogot összeveti a mozielőadáson jegyre várók által alkotott sorral, tökéletesen kifejezi a jog lényegét. A lényeg a törekvés, amely az embereket arra hajtja, hogy megnézzék a filmet: művészeti érdeklődés, ismerős színészek, csinos barátnő. Annak belátása, tapasztalása, hogy az egymást eltaposó, tülekedő emberek azon célja, hogy megtekintsék a filmet, meghíúsulna egymást akadályozó tevékenységükön, létrehozza a sort, a rendezettséget. Az Abszolút Feltételek ebben az esetben úgy érvényesíthetők a legeredményesebben, hogy mindenki elfogadja a sort, mint sikerebb módszert a tülekedésnél. Azokkal szemben, akik tolakodnak, jogos felháborodás ébred fel az emberekből, hiszen ezek megszegik a közös megegyezést, amely a látszólagos hátrányt hosszútávon előnnyé változtatja. A kérdés most már csak az, hogy a fenti példában mi is a jog szerepe, megmondani azt, hogy sorban kell állni, vagy az, hogy a közös megegyezéssel történő sorban állás megszegőit bármilyen eszközzel visszatuszkolja a sorba.

A probléma tehát az, hogy mint azt Pound⁶⁵ is megállapítja, egyesek (szkeptikus realisták) azon a nézeten vannak, hogy az emberek által támasztott igények nem okai, de következményei a jognak. Pound elveti ezt az elképzelést⁶⁶: azt írja, hogy nem a jog keletkezteti az érdekeket, hanem őket biztonságra törekvésük állapotában találja csoportosítja és kisebb vagy nagyobb részükben elismeri. Az érdekek, mint egyéni, mint közösségi szinten a civilizáció fenntartását szolgálják és ez az egyezés teszi lehetővé a jogrendszer létrejöttét. Azaz az egyénnek megéri a jogrendszer segítségével rögzíteni egy bizonyos játékteret, mert a jogrendszer által érvényre jutó rend előnyösebben szolgálja az Abszolút Feltételeket, mint mindezek hiánya.

4. AZ ÉRTÉK ÉS A TENDENCIA

4. 1. Az érték

Moór Gyula említi meg jogi értéktannal foglalkozó megállapításai között⁶⁷, hogy az emberi érzelem is szolgálhat értékmérő gyanánt. "Alkalmas erre a szerepre a tapasztalati valóságban élő ember, az egyes egyén, a maga empirikus törekvéseivel és céljaival: mindaz, ami számára hasznos, s törekvéseit elősegíti, értékes volna e szerint a mérték szerint: az egyes egyén Ösztönei, törekvései, célkitűzései szabnak meg a dolgok értékét, ha vágyai és célkitűzései egymással összeütköznenek, akkor az egyén

élete szempontjából fontosabb törekvéseknek kellene nagyobb értéket tulajdonítani: arra, hogy az egyén céljait ennél továbbmenően megítéljük, hogy helyes és helytelen célkitűzésekről beszéljünk, ez a szubjektív mérték már nem volna alkalmazható."

Az előző fejezetekben megpróbáltam igazolni azt a feltételezésemet, mely szerint a természetjog azon tétele, mely összefüggést keres a jog és valamilyen univerzális jelenség között, igaz.

Az elmondottak szerint az egyes egyének szubjektív módon próbálnak megfelelni az Abszolút Feltételeknek, ám az, ami ezt a szubjektív és bizonytalan jelenséget társadalmilag megfoghatóvá teszi, nem más, mint amit H.L.A. Hart⁶⁸ megközelítő egyenlőségnek és korlátozott anyagi javaknak nevez. Az Abszolút Feltételek kielégítése ugyanis próbálkozást, küzdelmet igényel, amely során fontos szerepet játszik az emberek relatív egyformasága. Ez az egyformaság teszi a szubjektív törekvéseket társadalmivá azáltal, hogy tömegesen előforduló hasonlatosságok lépnek fel. Tehát a leggyakoribb szubjektív cselekmények, amelyek az Abszolút Feltételeket szolgálják, ezáltal objektiválódnak.

A közösség létrejötte az egyik ilyen egyezés. mikor az ember bioszoftvere elfogadja az együttműködés látszólagos hátrányait a potenciális előnyökért, ezen objektiválódás játszódik le a közösség minden tagjában.

Mivel a közösség és együttműködés az Abszolút Feltételek eredményesebb megvalósítását jelentik, és a közösséget alkotó emberek legnagyobb része felismeri ezt, az egyedi, szubjektív megoldás az Abszolút Feltételek kielégítésére társadalmivá válik. Az érték tehát nem más, mint objektiválódott megfelelés az Abszolút Feltételeknek, azaz az Abszolút Feltételek kielégítésének azon egyedi útja, amely a leggyakoribb az emberek között.

Míg tehát szubjektíve minden érték, ami az Abszolút Feltételek jobb érvényesítését biztosítja, addig objektív értéknek mindössze ezen egyedi törekvések legelterjedtebb közös megoldásai tekinthetők hipotézisem szerint.

4. 2. A tendencia problémája

A feltételezett emberi magatartásirányító rendszer előző fejezetekben ismertetett jellegzetességei megkövetelik annak vizsgálatát, hogy vajon van-e értéke a tendenciának. A válasz ismét az, hogy az érték nem jelent mást Moór Gyula szavaival élve 69, mint a tények demokratikus egyenlőségét áttörve különbséget tenni közöttük, egy bizonyos rangsorba állítva őket, egyeseket előnyben részesítve másokhoz képest.

Az emberi célkitűző tevékenység és a tendencia azonosságát vizsgálva már

megállapítottuk, hogy ha az emberi akarat, célkitűző tevékenység összhangban van egy univerzális jelenséggel, akkor sem az ember, sem az univerzális jelenség célszerűségének kérdése egymástól el nem választható. Így, mivel az élet, az Abszolút Feltételek érvényesítésére való törekvés szolgál viszonyítási pontként az érték fogalmának meghatározásánál is, azt kell elfogadnunk, hogy a tendencia jelenti a végső értéket vagy semmi más.

Mivel szubjektív értékeink elutasítása esetén elveszítenénk tájékozódási pontunkat a Valóságról alkotott modellünk használatakor, számunkra az élet és halál közömbössé válna éppúgy, mint a jó vagy rossz. Ebben az esetben viszont semmilyen értékről nem beszélhetnénk, a világ jelenséget egyformán semlegessé válnának. Az érték tehát mindenképpen a tendenciából eredő jelenség.

A jog szempontjából legnagyobb jelentőséggel bíró jelenség a szubjektív és az objektív érték konfliktusa között található: ám ezt már korábban elemeztük.

5. A FELELŐSSÉG

5. 1. A felelősség fogalma

A felelősség megfogalmazása, kerülendő a túlzott_ absztrakciót, illetve praktikumra törekvést, igen nehéz feladat.

A szkeptikus nézet azt vallja⁷⁴, hogy teljesen mindegy, a magatartás determinált vagy indeterminált, mivel a társadalom közösségei vagy illetékes szervei úgy is megállapítják a felelősséget az erkölcstelen vagy jogsértő tevékenység miatt.

A dolgozat elején lefektetett ismeretelméleti alapok között említettem meg, hogy elfogadom a determináció genetikus és törvényszerűségi elvét.

A 3. 3. 3. pont alatt pedig meghatároztam az indetermináltságot, mint elvileg kiszámíthatatlan determinációt. A determináció kérdése, miután magát az emberi magatartásirányító rendszert is alárendeltem az öt létrehozó tendencia szükségszerűségének, véleményem szerint nem lehet kérdéses. Az a tény, hogy esetleg az egyedi emberi döntések indetermináltak, nem változtat azon, hogy az emberi viselkedés stratégiailag, összességében az Abszolút Feltételek szubjektív érvényrejuttatására való törekvés által determinált.

Mivel az értékeket a 4. 1. pontban úgy határoztam meg, mint az Abszolút Feltételek érvényrejuttatására irányuló egyedi törekvések legelterjedtebb közös megoldásait, a felelősség, mint társadalmi intézmény értéknek tűnik. A felelősség tehát társadalmi szinten segíti elő az Abszolút Feltételek érvényrejuttatását. A felelősség ilyen módon összekapcsolódik a normasértéssel. A normasértés rossz, tehát megszüntetendő. A

normasértő egyén esetén a bioszoftver vagy teljességgel hibásan működik, ilyen a büntethetőséget kizáró okként a Btk.-ban felsorolt⁷¹ kóros elmeállapot, vagy még nem képes teljesen működni, ez a gyermekkor esetén forog fenn. A kényszer, fenyegetés, jogos védelem esetén a bioszoftverben a döntési szint olyan közel kerül az Abszolút Feltételekhez, hogy az érzelmek készítése szinte minden manőverezési képességétől megfosztja az értelmet. Ezekben az esetekben tehát a gyakorlat is felismeri azt, hogy a bioszoftver válaszreakciói valamilyen okból (amely nem a bioszoftvernek az Abszolút Feltételek érvényrejuttatására törekvő működéséből keletkezett) az értékelés szempontjából rossznak minősülnek, de emögött nem az Abszolút Feltételek együttműködés rovására történt megvalósítása áll. A társadalom vagy az együttműködő egyén számára a fő veszélyt az együttműködés kihasználására, felbomlasztására irányuló olyan kísérletek jelentik, melyek végrehajtóinak bioszoftvere szubjektíve az együttműködést, a társadalmi létet nem tartja az Abszolút Feltételek teljesítése legeredményesebb módjának.

A szándékosság, tudatosság, fegyelmezetlenség, figyelmetlenség⁷² fogalmak nem tesznek egyebet, mint a bioszoftver adott helyzetre adott válaszreakcióját jellemzik a fent említett módon.

A felelősség így összekapcsolódik a rosszallás, elmarasztalás, elítélés, számonkérés fogalmakkal⁷³, de még a jogi felelősség is úgy jelentkezik, mint negatív tartalmú értékviszony. ⁷⁴

A felelősség így a szubjektív, egyéni rossz érzés társadalmiasult változata, azaz egyfajta érzelem a bizonyos módon viselkedő emberekkel szemben. A felelősség értéktartalmat kizárólag a tendenciához való viszonya alapján nyerhet, mely szerint, ami gátolja a rendezettségre törekvést, az rossz.

5. 2. A determináció kérdése

A bioszoftver egyrészt kitörölhetetlen, genetikai tényezőkből áll, mint láthattuk, amelyek visszavezethetők az állatvilágba. Ez azt jelenti, hogy a biohardver felépítése determinálja a Valóság modellezésének szintjét, az intelligenciát, esetleges sérülése befolyásolja a bioszoftvert is. A bioszoftver helyzetelemző, értékelő és válaszadó rendszere is determinált.

Míg a tanulás, alkalmazkodás képessége valóban képessé teszi az embert a változásra, ennek a motivációnak a lényege az Abszolút Feltételek megvalósítása. Az emberek azért alkotnak közösséget, mert az együttműködést bioszoftverük kedvezőbbnek értékeli a magányos létnél. Ez a motiváció áll amögött, hogy valaki a közösség térben és időben változó szabályaihoz mindig hajlandó alkalmazkodni.

Azaz a változás jellegzetessége mögött a bioszoftver kalkulációja áll. Ha azonban ez

a kalkuláció olyan eredményt hoz, hogy a változás kevésbé eredményes, mint a régi magatartás folytatása, a változás elmarad.

Végső soron a determináció teljes, az egyes egyén valóban nem "tehet" arról, hogy normaszegővé válik, ám ennek nincsen jelentősége, hiszen az, hogy valaki tehát vagy nem lehet valamiről, az értékelés, márpedig értékelés csak a tendencia alapján jöhet létre, amely pedig meghatározza az objektív jót és rosszat. Ez a felismerés azonban olyan jelentőséggel bírhat, hogy ha ténylegesen meg tudjuk állapítani a jót, akkor a távoli jövőben lehetősége nyílhat az emberiségnek arra, hogy eme megfogalmazott jónak, a tendenciának érvényesítése érdekében igazi prevenciót alkalmazzon, azaz büntetés helyett, felismerve annak prevenciót nem hozó, kizárólag elkülönítővédekező jellegét, a bioszoftvert igazítsa hozzá a tendencia értékeihez.

Eme ma talán morbidnak tűnő elgondolás lényegét az jelenti, hogy feltételezi a biohardver és a bioszoftver közötti összefüggést, azaz bizonyos beavatkozások az agyban kihatnának a bioszoftver magatartásirányi tó rendszerére. Nem ama vulgáris gondolatról lenne tehát szó, mely szerint "engedelmesre", vagy "törvénytisztelőre" alakítsák az embert, nem direkt irányítás a cél: sokkal inkább finomhangolás, mely a parányi érzelemgeneráló, értékelő mechanizmusokat állítaná át egy társadalmilag méltányolható szintre, oda, ahol az individuum többé nem tekintené a deviáns viselkedést az Abszolút Feltételek eredményesebb érvényrejuttatásának, mint az együttműködést a közösséggel.

5. 3. A társadalmi környezet és a felelősség kérdése

A humánbiológia kutatói számára régóta jelentkező probléma a magatartás genetikai vizsgálatánál a "gének vagy környezet" probléma. ⁷⁵ A témával foglalkozó publikációkban alapvetően két szélsőséges álláspont ismerhető fel. Az egyik szerint a személyiség (bioszoftver alakulása, a viselkedési jellegek egyértelműen és kizárólagosan azoktól a társadalmi-környezeti feltételektől függnnek, melyben az ember él. A másik szélsőséges nézet abból indul ki, hogy a mentális sajátságok, az intelligencia, mentális stabilitás, stb. idegrendszeri sajátságok, s mint ilyenek, genetikailag determináltak.

A bioszoftver-hipotézis véleményem szerint képes áthidalni ezt a problémát. A bioszoftver valóban determinált, mert determinált az akarat, az értékek, döntések rendszere a biohardver által. A szubjektív jó a deviáns egyénben nem választás eredménye. A társadalmi viszonyok és a bioszoftver reagálása között azonban összefüggés van. A "nem minden hátrányos helyzetű bűnöző és nem minden bűnöző hátrányos helyzetű" bölcsesség⁷⁶ arra mutat rá, hogy nem minden olyan ember, aki a társadalmi együttműködésből igen keveset nyer, értékeli ezt a helyzetet úgy, hogy az Abszolút Feltételek érvényrejuttatását jobban szolgálja a normaszegés, mint a fogkövetés.

Másrésről az együttműködés gyümölcseit élvező emberek bioszoftvere is elkövethet olyan értékelési hibákat, hogy objektíve pozitív helyzetét negatívnak értékeli és deviáns viselkedéseket kezd el követni. Ez azonban véleményem szerint a bioszoftver működési rendellenességét jelenti, ami determinált a biohardver által.

6. FEJLŐDÉS ÉS TERMÉSZETJOG

A természetjog korábban említett alapgondolatai közé tartozik annak megállapítása, hogy az emberi viselkedés bizonyos, felfedezésre váró alapelveinek való megfelelés nélkül a mesterséges törvények nem fogadhatók el, azokhoz alkalmazkodniuk kell.

Véleményem szerint ez a kijelentés némi finomítást igényel. A mesterséges törvények többé-kevésbé megfelelnek a tendencia adott téridőre vonatkoztatott szükségszerűségeinek. Mivel a tendencia stratégiailag, az Univerzum elemi törvényeiből következően elkerülhetetlen, a problémát taktikai, indeterminált megjelenése okozza. Azaz a fejlődés szükségszerű és elkerülhetetlen, de hogy mi, hol és miként valósítja ezt meg, az már indeterminált. A fejlődés elkerülhetetlensége az Univerzum alapvető lényegéből következik, amelyet Nicolai Hartmann szavaival⁷⁷ a "vulgáris tudat mívégre kérdésével" nem lehet megválaszolni.

Az élet, az evolúció lényege az a mozzanat, ahogy a variáció és a szelekció megformázza azt. Az élet, a dinamikusan rendezett anyag csak két lényeges jellemzővel bír: legalább addig tartja fenn rendezettségét, amíg sokszorozni nem tudja magát. Ami ezt a képességet nem bírja, az nem tekinthető túlélésre alkalmasnak.

Ami e két tulajdonságot birtokolja, az viszont szükségszerűen terjeszkedik. A sokszorosítás során hibák lépnek fel, és egyes hibás egyedek jobbak, mint az eredetiek. Azért jobbak, mert jobban tudnak túlélni és szaporodni.

A logikai kör bezárul. Nincsen kiválasztott megoldás vagy faj. Nincsen végső cél, csak a tendencia a fejlődésre, amely a rendezettséget építi az Univerzumban.

A fejlődés tehát elemi természetű és elkerülhetetlen univerzális szinten.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne tegyünk semmit, mert úgy is fejlődik a világ. A fejlődés valóban nem áll meg, ám aki lemarad, az szenvedni fog, mert bioszoftverünk evolúciós értékrendje csak azt jutalmazza érzelmeivel, aki megfelel az Abszolút Feltételeknek. A megfelelés persze szubjektív és kizárólag stratégiai megfelelést biztosít, nem taktikait.

Az emberiség számára tehát csak egy út járható. Alá kell vetnie magát a tendenciának

és minden erejével arra kell törekednie, hogy természetes ösztöneit kielégítse az embereknek, biztosítsa boldogulásukat. Ebben az esetben a tendencia stratégiai időtlensége az ember taktikai végességéhez idomul és létrejön a célkitűzés. A jog szerepe ebben az lehet, hogy a taktikai megvalósítás indetermináltságát elősegítve, hasznosan töltsse ki ezt a lehetőséget, tehát segítse a túlélést.

Bár egyes egyének, társadalmak képessége a változtatásra és eredményességre determinált, de kiszámíthatatlan, kaotikus jellegű bonyolultsága miatt (3. 3. 3.).

Magyarán, nincsenek örök vesztesek és örök nyertesek, csak örök törekvések.

BEFEJEZÉS

Anaximandrosz a világrendet egy nagy jogrendszernek nevezte. Horváth Barna eme gondolatot a természetjog legmerészebb lépéseként jellemezte⁷⁸, meglátva benne azt a pontot, ameddig a természetjog végső soron legtovább fokozható.

Meggyőződésem szerint ezen alapgondolat, talán monumentalitásánál fogva fejezi ki legtökéletesebben azt az idővel egyre érthetőbbé váló, ám végső soron a maga teljességében soha át nem látható jelenséget, melyet létezőnek hívunk.

Az univerzális összefüggések nélkül reménytelennek látom a jog, a társadalom, az ember megértését és ennek megfelelően igyekeztem képességeimhez mérten megközelíteni a természetjog és a Mindenség problémáját.

JEGYZETEK

- 1 Ludwig von Bertalanffy: ...ám az emberről semmit sem tudunk (94. oldal)
- 2 uo. (95. oldal)
- 3 Mario Bunge: Az okság (50. oldal)
- 4 Roger Penrose: A császár új elméje (178. oldal)
- 5 Nicolai Hartmann: Teleológiai gondolkodás (136. oldal)
- 6 uo. (134. oldal)
- 7 Tom Stonier: Az információ és az Univerzum belső szerkezete (71-72. oldal)
- 8 Roger Penrose: A császár új elméje (336. oldal)
- 9 Tom Stonier: Az információ és az Univerzum belső szerkezete (71-16. oldal)
- 10 uo. (33. oldal)
- 11 Ludwig von Bertalanffy: ...ám az emberről semmit sem tudunk (81. oldal)
- 12 Richard Dawkins: A vak órásmeister (20. oldal)
- 13 uo. (44. oldal)
- 14 uo. (138-146. oldal)
- 15 Ludwig von Bertalanffy: ...ám az emberről semmit sem tudunk (72-73. oldal)
- 16 Új Magyar Lexikon 2. kötet (146. oldal, egysejtűek címszó)
- 17 Ludwig von Bertalanffy: ...ám az emberről semmit sem tudunk (72. oldal)
- 18 Roger Penrose: A császár új elméje (27. oldal)
- 19 Csányi Vilmos: Kis etológia (64. oldal)
- 20 Günter Tembrock: Állatlélektan (73. oldal)

- 21 Niko Tinbergen: Az ösztönről (123. oldal)
- 22 Benedek István: Az ösztönök világa (119 oldal)
- 23 Csányi Vilmos: Kis etológia (64. oldal)
- 24 Günter Tembrock: Állatlélektan (109. oldal)
- 25 Niko Tinbergen: Az ösztönről (135. oldal)
- 26 Niko Tinbergen: Az ösztönről (125. oldal)
- 27 uo.
- 28 Günter Tembrock: Állatlélektan (110. oldal)
- 29 uo. (78. oldal)
- 30 uo. (77-82. oldal)
- 31 Roger Penrose: A császár új elméje (438. oldal)
- 32 uo. 453-454. oldal)
- 33 Ludwig von Bertalanffy: ...ám az emberről semmit sem tudunk (37. oldal)
- 34 Immanuel Kant: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése (23. oldal)
- 35 Immanuel Kant: A gyakorlati ész kritikája (127. oldal)
- 36 uo. (171. oldal)
- 37 David P. Barach: Szociobiológia és viselkedés (193. oldal)
- 38 Moór Gyula: Jogfilozófia (165. oldal)
- 39 H.L.A. Hart: Természetjog - némileg másképp (270. oldal)
- 40 Samu Mihály: Állam és jogelmélet II. (84. oldal)
- 41 Moór Gyula: Jogfilozófia (179. oldal)
- 42 H.L.A. Mart: Természetjog - némileg másképp (273-276. oldal)

- 43 W.G. Summers: Népszokások (22, oldal)
- 44 Richard E. Passingham: Az emberré vált főemlős (277. oldal)
- 45 uo. (278. oldal)
- 46 uo. (280. oldal)
- 47 uo. (282. oldal)
- 48 Günter Tembrock: Állatlélektan (155. oldal)
- 49 Richard E. Passingham: Az emberré vált főemlős (278. oldal)
- 50 H.L.A. Hart: Természetjog - némileg másképp (275. oldal)
- 51 Nagy Boldizsár: A jogi és az erkölcsi normák megfelelése és konfliktusa (15-16. oldal)
- 52 Samu Mihály: Állatelmélet (144-152. oldal)
- 53 Hans Kelsen: Tiszta jogtan (7. oldal)
- 54 uo. (4. oldal)
- 55 Tom Stonier: Az információ és az Univerzum belső szerkezete (16. oldal)
- 56 Peschka Vilmos: gondolatok a jog sajátosságáról (23. oldal)
- 57 Nagy Boldizsár: Elméletek és tények. Gondolatok a szubjektív magatartásirányítási rendszer szociológiájáról (362. oldal)
- 58 Peschka Vilmos: Gondolatok a jog sajátosságairól (6. oldal)
- 59 Jövőkutatás szerk. Nováky Erzsébet (178. oldal)
- 60 Scientific American 1987/2 (24-25. oldal)
- 61 Samu Mihály: Államelmélet (26. oldal)
- 62 Roscoe Pound: Társadalomirányítás a jog útján (308. oldal)

- 63 uo. (307. oldal)
- 64 uo. (307. oldal)
- 65 uo. (308. oldal)
- 66 uo. (309. oldal)
- 67 Moór Gyula: Jogfilozófia (240-241. oldal)
- 68 H.L.A. Hart: Természetjog - némileg másképp (274-275. oldal)
- 69 Moór Gyula: Jogfilozófia (240. oldal)
- 70 Samu Mihály: Jogpolitika - jogelmélet (159-160. oldal)
- 71 Büntető Törvénykönyv 22. paragrafus
- 72 Szilágyi Péter: A jogi felelősségi rendszer sajátosságai és alapproblémái (603. oldal)
- 73 Samu Mihály: Jogpolitika - jogelmélet (161. oldal)
- 74 uo. (162. oldal)
- 75 H. Nagy Anna: Az emberi viselkedés genetikai alapjai (58. oldal)
- 76 Gönczöl Katalin: Bűnös szegények (166. oldal)
- 77 Nicolai Hartmann: Teleológiai gondolkodás (209. oldal)
- 78 Horváth Barna: Természetjog és pozitivizmus (213. oldal)

IRODALOMJEGYZÉK

Aronson, Elliot: A társas lény Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1987

Barash, David P.: Szociológia és viselkedés Natura 1980

Benedek István: Az ösztönök világa Minerva 1987

Bereczkei Tamás: A génektől a kultúráig Cserépfalvi 1992

Bergson, Henri: Teremtő fejlődés MTA 1930

Bertalanffy, Ludwig von: ...ám az emberről semmit sem tudunk
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1991

Bunge, Mario: Az okság Gondolat, Budapest 1967

Crutchfield-Farmer-Packard-Shaw: A káosz Scientific American 1987. február

Csányi Vilmos: Kis etológia Gondolat 1986

Dawkins, Richard: A vak órásmeister
Akadémiai és Mezőgazdasági Kiadó, Budapest 1994

Gehlen, Arnold: Az ember Gondolat, Budapest 1976

Gönczöl Katalin: Bűnös szegények Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1991

Hart, H.L.A.: Természetjog - némileg másképp Világosság 1970. 5. szám

Hartmann, Nicolai: Teleológiai gondolkodás Akadémiai Kiadó, Budapest 1970

H. Nagy Anna: Az emberi viselkedés genetikai alapjai Tankönyvkiadó, Budapest 1989

Horváth Barna: Természetjog és pozitivizmus

Kant, Immanuel: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája
Gondolat, Budapest 1991

Kelsen, Hans: Tiszta jogtan ELTE 1988

Leibniz: Újabb vizsgálódások az emberi értelemről MTA 1930

Moór Gyula: Jogfilozófia Püski 1994

Nagy Boldizsár: A jogi és az erkölcsi normák megfelelése és konfliktusa
Tudományos Diákköri Füzetek 2. ELTE 1979

Elméletetek és tények/Gondolatok a szubjektív magatartás-irányítási rendszer
szociológiájáról

Dolgozatok a politika és jogelmélet köréből ELTE 1977

Nováky Erzsébet szerk.: Jövőkutatás Közgazdasági Egyetem kiadványa

Passingham, Richard E.: Az emberré vált főemlős Gondolat 1988

Penrose, Roger: A császár új elméje Akadémiai Kiadó 1993

Peschka Vilmos: Gondolatok a jog sajátosságairól Budapest 1984

Pound, Rosco: Társadalomirányítás a jog útján Jog és filozófia

Samu Mihály: Államelmélet
Püski 1992

Állam- és jogelmélet II.
Tankönyvkiadó 1992
Jogpolitika - jogelmélet
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1989

Schopenhauer, Arthur: Szerelem, élet, halál Életbölcesség Göncöl Kiadó

Stonier, Tom: Az információ és az Univerzum belső szerkezete Springer Hungária
1993

Summers, W.G.: Népszokások Budapest 1978

Szilágyi Péter: A jogi felelősségi rendszer sajátosságai és alapproblémái
Jogtudományi Közlöny 1986. 12. szám

Tembrock, Günter: Állatlélektan Gondolat 1966

Tinbergen, Niko: Az ösztönről Gondolat 1976

Új Magyar Lexikon
Akadémia Kiadó 1960

Weiss, Joseph: A tudattalan értelem Scientific American 1990. május